

У СВІТІ ВЛАСНИХ НАЗВ

<https://doi.org/10.37919/0201-419X-2025.103.15>

УДК 811.161: 81.37

НАЗВИ ЖИТЕЛІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ: ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ

ВЕРБИЧ

Святослав Олексійович,

доктор філологічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу історії української мови та ономастики,

Інститут української мови НАН України,

вул. Михайла Грушевського, 4, м. Київ, 01001;

e-mail: sviatoverb@ukr.net;

ORCID: 0000-003-4671-1898

Sviatoslav

VERBYCH,

Doctor of Philology, senior research fellow;

Senior Researcher in the Department of History of the Ukrainian Language and Onomastics,

Institute of Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine;

4 Mykhaila Hrushevskoho St., Kyiv 01001, Ukraine;

e-mail: sviatoverb@ukr.net

*У статті проаналізовано особливості творення та функціонування назв мешканців (катойконімів) в українській мові. Наголошено на архаїці цього класу лексем, що проілюстровано прикладами з різних історичних джерел. Зазначено, що катойконімна система української мови формувалася на основі топонімів за допомогою суфіксів **-ан-и / -я-ни, -ц-і** (мн.), **-ан-ин / -ян-ин, -ан-к-а / -ян-к-а; -ець, -к-а** (одн.) – для назв жителів чоловічого та жіночого родів. Обґрунтовано безпідставність виокремлення суфікса **-чан-ин** як варіантного до **-ан-ин**.*

Так звані форми на **-чан-и** (**-чан-ин**, **-чан-к-а**) – результат перерозкладу основи з кінцевим **-к-**, **-ц-**, **-ч-**, **-ськ-**, **-цьк-** у сполученні із суфіксом **-ан-и** (**-ан-ин**, **-ан-к-а**). З огляду на це аргументовано думку про незакономірність форм катойконімів на зразок **полтавчани** і **сумчани**, оскільки твірні для них ойконімооснови **Полтава** та **Суми** не містять кінцевих приголосних **-к-**, **-ц-**, **-ч-**, суфіксів **-ськ-**, **-цьк-**. Окремо проаналізовано особливості сполучуваності суфіксів **-ан-и** і **-ц-і** (у мн.) з різними ойконімними (топонімними) основами. На підставі додаткових фактів підтверджено думку Л.О. Родніної, що основним для творення назв осіб за місцем проживання в сучасній українській мові є суфікс **-ець** (чол. р.) (**-к-а** (жін. р.), **-ц-і** (мн.)), тоді як давній суфікс **-ан-ин** / **-ян-ин** (чол. р.) (**-ан-к-а** / **-ян-к-а** (жін. р.), **-ан-и** / **-ян-и** (мн.)) посідає друге місце. Схарактеризовано функціонально-стильові особливості катойконімів.

Ключові слова: історичні джерела (пам'ятки), катойконіми, катойконімний словотвір, нормативні / ненормативні катойконіми, ойконіми (топоніми).

У лексичному складі української мови особливе місце з-поміж загальних назв (апелятивів) займають катойконіми – назви жителів певної місцевості або населеного пункту чи вихідців із них, наприклад: *подоляни* ‘вихідці з Поділля’, *подністр'яни* ‘вихідці з місцевості над Дністром’ [Крикун 1964: 66], *тур'яни* ‘мешканці долини річки Тур’ї (на Закарпатті)’ [Воронич 2008: 31]; *вінничани* ‘мешканці Вінниці’, *кияни* ‘жителі Києва’, *буковинці* ‘жителі Буковини’, *херсонці* ‘мешканці Херсону’ тощо. Особливість цих лексем у тому, що вони словотвірною пов'язані з назвою конкретної місцевості чи поселення – міста, містечка, села, селища й утворені за відповідними дериваційними моделями. Саме тому їх справедливо вважають окремим самостійним словотворчим розрядом слів [Ковалик 1958: 163].

Катойконіми належать до давніх утворень, що підтверджують історичні джерела різних хронологічних періодів. Зокрема, деривати з формантом **-ан-и** / **-ян-и** непоодинокі в пам'ятках української мови XI–XIII ст., наприклад: *оукраинянь* ‘жителі оукраинь – околиць Київської Русі’ [Білоусенко 2012:

38], д.-рус. *Бужанс* < гідроніма (Західний) *Буг* (ЕСЛГНПР: 25). У наступну, середньоукраїнську, добу поряд із утвореннями із суфіксом **-ан-и** / **-ян-и** (**-ан-ин** / **-ян-ин**, **-ан-к-а** / **-ян-к-а**) засвідчені й деривати із суфіксом **-ц-і** (**-ець**, **-к-а**), наприклад: *браславець*, *браславець* ‘мешканець Браслава або виходець із нього’, 1541, 1567 рр.; *быховець* ‘мешканець м. Бихова або виходець із нього’, 1649 р.; *вишснцы* ‘мешканці с. Вишеньки’, 1585 р. (СУМ XVI–XVII 3: 51, 137; 4: 77); *каменчаны* ‘жителі м. Кам’янець’, 1608 р.; *креманчанинь* ‘мешканець Кременця’, 1518 р.; *лубинець* ‘мешканець м. Лубни або виходець з нього’, 1649 р. (там само 14: 29; 15: 93; 16: 104); *львовьць* ‘мешканці Львова’, 1352 р. (ССУМ 1: 561) і *львовяне*, *илвовяне*, *лвовяне* ‘т. с.’, 1582, 1592 рр. (СУМ XVI–XVII 16: 122); *Посульцы* ‘мешканці Посулля’, кін. XVI ст. (ЕСЛГНПР: 109) та ін. Наведені приклади виразно засвідчують, що катойконімна система української мови формувалася на основі топонімів за допомогою суфіксів **-ан-и** / **-ян-и**, **-ц-і** (мн.) [Горпинич 2003: 14], **-ан-ин** / **-ян-ин**, **-ан-к-а** / **-ян-к-а**; **-ець**, **-к-а** (одн.) для назв жителів чоловічого та жіночого родів [Ковалик 1958: 143, 147, 153–154].

Свого часу визначний український дериватолог І.І. Ковалик, характеризуючи засоби катойконімного словотвору української та інших слов’янських мов, стверджував, що продуктивний суфікс чол. р. **-ан-ин** мав варіант **-чан-ин**, щоправда, нечастотний у східнослов’янських мовах, наприклад: *полтавчанин* < *Полтава*, *сумчанин* < *Суми* [Ковалик 1958: 147]. Таку думку дослідника спростувала Л.О. Родніна, зазначивши, що суфікси **-ан-ин** / **-ян-ин** і **-чан-ин** приєднувалися до різних основ. Перші – до іменникових, другий – до іменників (топонімів), основа яких містить морфи **-к-** і **-ц-**, та прикметників із формантом **-ськ-** [Родніна 1963: 190]. Отже, суфікси **-ан-ин** і **-чан-ин** не можна вважати варіантними. Загалом слушне міркування Л.О. Родніної потребує, на мою думку, певного уточнення. Суфікси **-чан-ин**, **-чан-к-а**, **-чан-и** – штучні конструкти, що з’явилися внаслідок формального членування структури катойконіма без урахування особливостей історичного словотвору. Насправді в цьому разі йдеться про суфікси **-ан-ин**, **-ан-к-а**, **-ан-и**, які приєднувалися до основи ойконіма (топоніма) з кін-

цевими приголосними **-к-**, **-ц-**, **-ч-**, а також із суфіксом **-ськ-** > **-цьк-**, а приголосний **-ч-** — це результат закономірної зміни **-к-**, **-ц-** (< **-к-** за результатом III перехідного пом'якшення задньоязикових приголосних) перед голосним переднього ряду ***ě** (***-ěn-inъ**, ***-ěne**) [Sławski 1974, 1: 119], що й ілюструють численні приклади: рос. *валуйчане* < *Валуйки*, *городчане* < *Городец*; блр. *дручане* < *Друцк* [Смольская 2014: 89]; *вінничани* < *Вінниця*, *луганчани* < *Луганськ*. Пор. також давніше (XIX ст.) *ушичань* < *Ушица* [Молчановский 1885: 80]. З огляду на це форми катойконімів на зразок *полтавчани* і *сумчани* незакономірні, оскільки твірні для них ойконімооснови *Полтава* та *Суми* не містять кінцевих приголосних **-к-**, **-ц-**, **-ч-**, суфіксів **-ськ-**, **-цьк-**. Вони виникли, очевидно, за аналогією до утворень, у яких морф **-ч-** у так званому суфіксі **-чан-и** (**-чан-ин**, **-чан-к-а**) — результат перерозкладу основи з кінцевим **-к-**, **-ц-**, **-ч-**, **-ськ-**, **-цьк-** у сполученні із суфіксом **-ан-и** (**-ан-ин**, **-ан-к-а**).

Отже, наявні факти свідчать про те, що основними засобами катойконімного словотвору в українській мові є суфікси **-ан-ин** / **-ян-ин**, **-ан-к-а** / **-ян-к-а** (**-ан-и** / **-ян-и**, у мн.), **-ець**, **-к-а** (**-ц-і**, у мн.). Постає, однак, питання, який із цих формантів домінуючий у процесі творення назв мешканців. Обидва суфікси **-ан-ин** / **-ян-ин**, **-ець** (чол. р.) мають праслов'янську архаїку й сягають архетипів ***-ěn-inъ**, ***-ьсь** [Sławski 1974, 1: 99, 119], проте в минулому катойконімна семантика була властива насамперед суфіксові ***-ěn-inъ**, щоправда, вона була дещо вужчою, ніж сьогодні — характеризувала мешканців певних територій і місцевостей: **beržaninъ* ‘мешканець берега, узбережжя’, **gorděninъ* (**gordjan(in)ъ*; ЭССЯ 7: 36) ‘мешканець городу’, **gorěninъ* (**gorěn(in)ъ* / **gor'an(in)ъ*; ЭССЯ 7: 41) ‘мешканець гір’ [там само: 119]. Згодом, в історичні часи, семантика цього суфікса розширилася на позначення мешканців певних населених пунктів, що підтверджують численні пам'ятки: *воиненѣ* ‘мешканці м. Войня’, 1546 р. (СУМ XVI–XVII 4: 191), *краковьянка* ‘мешканка м. Кракова’, 1641 р. (там само 15: 79), *маневичаны* ‘мешканці с. Маневичі’, 1543 р. (там само 17: 44), *мозыране* ‘мешканці м. Мозира’, 1526 р. (там само 18: 23) та ін. Водночас аналіз історичних джерел української мови вказує на провідну роль в утворенні назв жителів певних поселень

саме суфікса **-ець** (чол. р.), **-ці** (у мн.), який, очевидно, набув продуктивності в давньо- і середньоукраїнський періоди, про що свідчать відповідні словоформи: *Бѣлогородци* < *Бѣлгородъ* (1151 р.), *Василевцы* (1146 р.) < *Василевъ*, кь *Володимерцемъ* (1098 р.) < *Володимеръ*, *Звенигородци* (1144 р.) < *Звенигородъ*, *Сурожьцы* (1288 р.) < *Сурожъ* (ЕСЛГНПР: 28, 30, 34, 61, 149); *бережанець* ‘мешканець Бережан або виходець із них’, 1649 р. (СУМ XVI–XVII 2: 75), *богуславець* ‘мешканець Богуслава або виходець із нього’, 1649 р., *боришполець* ‘мешканець Борисполя або виходець із нього’, 1649 р. (там само 3: 31, 151), *козинцы* ‘жителі м. Козина’, 1601 р. (там само 14: 167), *копачевьцы* ‘мешканці с. Копачів’, 1552 р., *корсунець* ‘житель м. Корсуня’, 1649 р. (там само 15: 8, 38) та ін. У сучасній українській мові основним для творення назв осіб за місцем проживання дослідники вважають саме суфікс **-ець** (чол. р.), тоді як суфікс **-ан-ин** / **-ян-ин** посідає друге місце [Родніна 1963: 189]. На підтвердження більшої продуктивності суфіксів **-ець**, **-к-а**, **-ці** у творенні назв мешканців певних поселень або вихідців із них указують також похідні (відкатойконімні) прізвища (чол. р.), наприклад: *Болоховець* (1649 р.) < *Болоховъ* (ЕСЛГНПР: 22), *Коломиць*, *Лубенець*, *Полтавець*, *Уманець* (Ірклієвський: 362, 436, 589, 744) < *Коломия*, *Лубни*, *Полтава*, *Умань* відповідно.

Крім суфіксів **-ець**, **-к-а**, **-ці**; **-ан-ин** / **-ян-ин**, **-ан-к-а** / **-ян-к-а**, **-ани** / **-ян-и**, назви мешканців певних поселень або місцевостей творять в українській мові й за допомогою інших суфіксів, які, проте, мають регіональну специфіку, наприклад: **-ак** / **-як**: *волиняк*, *подоляк* < *Волинь*, *Поділля* [Родніна 1963: 190], **-ук**: *демчуки* < ойконіма *Демки* Черкаської обл. [Гаврилова 1988: 108], **-ун**: *терешкуни* < ойконіма *Терешки* Вінницької обл. [Горбачук 1971: 216]. У діалектному мовленні трапляються й описові конструкції (ад’єктивні) на позначення назв мешканців, наприклад: *гулівські люди* < ойконіма *Гулі*, *лісівський чоловік* < ойконіма *Лісова Лисіївка* на Вінниччині [Горбачук 1971: 216].

З погляду функціонально-стильової диференціації, назви мешканців, належачи до загальноновживаної лексики, мають, утім, певні особливості вживання. Так, у текстах офіційно-ділового стилю часто послуговуються описовими конструкціями з опорним словом *громадянин* / *громадянка* / *громадяни* [Гаври-

лова 1988: 107], наприклад: *громадянин м. Кисва, громадянка Житомира, громадяни м. Львова*. У текстах інших стилів (наукового, публіцистичного, розмовного) переважають однослівні – іменникові форми. Зупинімося на відхиленнях від норми у матеріалах публіцистичного стилю.

У ЗМІ натрапляємо, наприклад, на катойконіми *берегівчани* ‘жителі м. Берегове на Закарпатті’, *ровенчани* ‘жителі м. Рівне’, *уманчани* ‘жителі м. Умань’ та ін. Як уже йшлося вище, форми на **-чан-и** неваріантні до форм на **-ан-и**. Вони закономірні в тому разі, якщо основа ойконіма (топоніма) закінчується на **-к-**, **-ц-**, **-ч-**, **-ськ-**, **-цьк-**: *Городок* > *городчани*, *Кривче* > *кривчанни*, *Чернівці* > *чернівчани*; *Луганськ* > *луганчани*, *Хмельницький* > *хмельничани*. Тому, зважаючи на структурні особливості творення назв жителів в українській мові, нормативні катойконіми до зазначених вище форм такі: *берегівці*, *ровенці* (з урахуванням чергувань **і** > **о** та **о** > **е** у твірній і похідній основах), *уманці*.

Від ойконімів із суфіксом **-ів** (**-ов-а**, **-ов-е**) та зі збігом різних приголосних в основі зазвичай утворюємо катойконіми за допомогою суфікса **-ці** (мн.), **-ець**, **-к-а** (одн.), наприклад:

– *Косів* > *косівці*, *косовець*, *косівка*, *Чернігів* > *чернігівці*, *черніговець*, *чернігівка* (з урахуванням закономірного чергування **і** > **о**);

– *Зимне* > *зименці*, *зименець*, *зименка*, *Сильне* > *силенці*, *силенець*, *силенка* (з урахуванням закономірного чергування **о** > **е**).

Такий словотвір має надійне підтвердження на прикладі типологічно споріднених історичних словоформ: *копачевъци* ‘мешканці с. Копачів’, 1552 р. (СУМ XVI–XVII 15: 8), *лубенець* ‘мешканець м. Лубни або виходець із нього’, 1649 р. (там само 16: 104), *Путивльци* (1223 р.) < *Путивль*, *Роменець* (1649 р.) < *Ромни* (іст. *Ромьнь*) (ЕСЛГНПР: 112, 116). Отже, перевагу у вживанні треба віддавати тим катойконімам, структура яких зумовлена історичними словотвірними закономірностями і відповідає нормам сучасної української мови. Порушення дериваційних засад у ділянці катойконімії спричинене як нерозпрацюванням правил творення назв жителів від різних ойконімних (топонімних) основ, так і браком спеціального нормативного словника катойконімів української мови [Гаврилова 1988: 109; Горпинич 1994: 4]. Щоправда, свого часу український мовознавець В.О. Горпинич зробив вагомий крок у цьому напрямі, під-

готувавши «Словник відтопонімних прикметників і назв жителів України» у 2-х т. [Горпинич 1994]. За словами автора, він став «першою спробою лексикографічного впорядкування цієї надзвичайно активної, хоч і периферійної лексики» [там само: 4–4а]. Згодом побачило світ перевидання цієї праці [Горпинич 2000]. Однак наявність у сучасному українськомовному просторі численних порушень у сфері катойконімного словотвору актуалізовує потребу докладнішої роботи фахівців у цій сфері.

Підсумовуючи огляд проблеми творення та вживання назв мешканців в українській мові, доходимо таких висновків:

1. Назви осіб за місцем проживання (походження) – окремий словотвірний клас лексики, поширеної в різних функціональних стилях української мови.

2. Катойконіми належать до давніх утворень на всьому слов'янському мовному просторі загалом і в українській мові зокрема зі сформованими словотворчими засобами – суфікси **-ан-и / -ян-и, -ц-і** (мн.), **-ан-ин / -ян-ин, -ан-к-а / -ян-к-а, -ець, -к-а** (одн.).

3. Вибір того чи того форманта в процесі творення назв мешканців зумовлений характером структури ойконімної (топонімної) основи: 1) суфікс **-ан-и**: *вінничани* < *Вінниця*, *лучани* < *Луцьк*, *пилявчани* < *Пилявка*; 2) суфікс **-ц-і**: *іришавці* < *Іришава*, *миргородці* < *Миргород*, *пилявці* < *Пилява*, *радехівці* < *Радехів*.

4. У деяких випадках можливе творення та функціонування паралельних катойконімів із суфіксами **-ц-і (-ець, -к-а)** й **-ан-и / -ян-и (-ан-ин / -ян-ин, -ан-к-а / -ян-к-а)**: *житомириці* й *житомиряни*, *львівці* та *львів'яни*, *тернопільці* й *тернополяни*, *харківці* та *харків'яни*. Такий паралелізм для низки катойконімів засвідчують і пам'ятки української мови.

5. Відхилення від норм у ділянці катойконімного словотвору (наявність помилкових іменникових форм на зразок *полтавчани*, *уманчани*) спричинене неврахуванням як історичних дериваційних закономірностей, так і браком у сучасній українській лексикографії нормативного словника назв жителів української мови.

6. Актуальна сьогодні проблема докладнішого розпрацювання правил творення назв жителів із урахуванням особливостей історичної деривації та місцевої традиції і відображення їх в українському правописі.

Білоусенко П., Самоєнко О. Назви осіб на *-ани (-яни)* в давньо-руськоукраїнській мові XI–XIII ст. *Рідне слово в етнокультурному вимірі: зб. наук. праць*. Гол. ред. М. Федурко. Дрогобич: Посвіт, 2012. С. 37–42.

Воронич Г.В. Кореляція народнорозмовної і літературної норм у кодифікації власних географічних назв. *Студії з ономастики та етимології*. 2008. Відп. ред. О.П. Карпенко. Київ, 2008. С. 25–33.

Гаврилова Т.О. Стилістичні особливості назв місцевих жителів (на матеріалі говорів Середньонаддніпрянщини). *Українське мовознавство: республ. міжвідомч. наук. збірник*. Відп. ред. І.К. Кучеренко. Київ, 1988. Вип. 15. С. 104–110.

Горбачук В.Т. Назви жителів за місцем мешкання або походження (на матеріалі говірок Вінниччини). *Праці XII Республіканської діалектологічної наради*. Відп. ред. Ф.Т. Жилко. Київ: Наукова думка, 1971. С. 215–221.

Горпинич В.О. Словник відтопонімних прикметників і назв жителів України. Кіровоград, 1994. Т. I–II.

Горпинич В.О. Словник відтопонімних прикметників і назв жителів України. 2-ге вид., випр. і доп. Дніпропетровськ: ДНУ, 2000.

Горпинич В.О. Слов'янська ад'ектонімія і катоїконімія. Дніпропетровськ: Пороги, 2003.

Ковалик І.І. Словотвірна категорія слов'янських назв осіб за їх національною і територіальною належністю (*Nomina nationalia et regionalia*). *Питання слов'янського мовознавства*. Відп. ред. Є.В. Кротевиц. Львів, 1958. Кн. V. С. 139–163.

Крикун М. Матеріали про переселення народних мас з Поділля в останній чверті XVII ст. *Науково-інформаційний бюлетень архівного управління УРСР*. 1964. № 6. С. 63–68.

Молчановский Н. Очерк известий о Подольской земле до 1434 года. Киев, 1885.

Родніна Л.О. Варіанти назв осіб за місцем проживання і національністю в сучасній українській мові. *Славістичний збірник*. Відп. ред. І.К. Білодід. Київ, 1963. С. 188–197.

Смольская А.К. Словообразование в славянских языках (конспект лекций спецкурса). *«Людиною бути – це мистецтво»: збірник пам. д. філол. наук, проф. А.К. Смольської*. Відп. ред. Є.М. Черноіваненко. Одеса, 2014. С. 84–124.

Ślawski F. Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego. *Słownik prasłowiański*. Pod red. F. Ślawskiego. Wrocław etc.: Wyd-wo PAN, 1974–1979. T. 1–3.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

ЕСЛГНІР – Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі. Відп. ред. О.С. Стрижак. Київ: Наукова думка, 1981.

Ірклієвський – Ірклієвський В. Етимологічний словник українських прізвищ – прізвищезнавство. Мюнхен, 1987.

ССУМ – Словник староукраїнської мови XIV–XVI століть. Ред. кол. Д.Г. Гринчишин, Л.Л. Гумецька (голова), І.М. Керницький. Київ: Наукова думка, 1977–1978. Т. 1–2.

СУМ XVI–XVII – Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.: у 28 вип. Ред. кол. Д. Гринчишин, У. Єдлінська, Я. Закревська та ін. Львів, 1994–2017. Вип. 1–17.

ЭССЯ – Этимологический словарь славянских языков: Праславянский лексический фонд. Под ред. О.Н. Трубачева, А.Ф. Журавлева, Ж.Ж. Варбот. Москва: Наука, 1974–2021. Вып. 1–42.

REFERENCES

Bilousenko, P., Samoienko, O. (2012). Personal names ending in *-any* (*-yany*) in the Old Russian-Ukrainian language of the 11th–13th centuries. *Native word in ethnocultural dimension: collection of scientific works*. M. Fedurko, ed. (pp. 37–42). Drohobych: Posvit (in Ukr.).

Havrylova, T.O. (1988). Stylistic features of the names of local residents (based on the dialects of the Middle Dnieper region). *Ukrainian linguistics: republican interdepartmental scientific collection*. I.K. Kucherenko, ed. (issue 15, pp. 104–110). Kyiv (in Ukr.).

Horbachuk, V.T. (1971). Names of residents by place of residence or origin (based on the dialects of the Vinnytsia region). *Proceedings of the XII Republican Dialectological Conference*. F.T. Zhylyko, ed. (pp. 215–221). Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).

Horpnych, V.O. (1994). Dictionary of toponymic adjectives and names of residents of Ukraine. Vol. I–II. Kirovohrad (in Ukr.).

Horpnych, V.O. (2000). Dictionary of toponymic adjectives and names of residents of Ukraine. 2-nd ed., corrected and supplemented. Dnipropetrovsk: DNU (in Ukr.).

Horpnych, V.O. (2003). Slavic adjectonymy and katoikonymy. Dnipropetrovsk: Porohy (in Ukr.).

Kovalyk, I.I. (1958). Word-forming category of Slavic names of persons according to their national and territorial affiliation (Nomina nationalia et regionalia). *Questions of Slavic linguistics*. Ye.V. Krotevych, ed. (vol. V, pp. 139–163). Lviv (in Ukr.).

Krykun, M. (1964). Materials on the resettlement of the masses from Podillia in the last quarter of the 17th century. *Scientific and information bulletin of the archival department of the Ukrainian SSR*, 6, 63–68 (in Ukr.).

Molchanovskij, N. (1885). Essay on news about the Podolsk land before 1434. Kyiv (in Russ.).

Rodnina, L.O. (1963). Variants of names of persons by place of residence and nationality in the modern Ukrainian language. *Slavic collection*. I.K. Bilodid, ed. (pp. 188–197). Kyiv (in Ukr.).

Smolskaia, A.K. (2014). Slovoobrazovanie v slavjanskijh jazykah (Konspekt lekcij speckursa). “*To be human is an art*”: collection of memoirs of Dr. Philology; Prof. A.K. Smolskaya. Ye.M. Chernovianenko, ed. (pp. 84–124). Odesa (in Russ.).

Ślawski F. (1974–1979). Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego. Vol. 1–3. *Słownik prasłowiański*. Pod red. F. Ślawskiego. Wrocław etc.: Wyd-wo PAN (in Pol.).

Voronych, H.V. (2008). Correlation of colloquial and literary norms in the codification of proper geographical names. *Studies in onomastics and etymology*. 2008. O.P. Karpenko, ed. (pp. 25–33). Kyiv (in Ukr.).

LEGEND

ЕСЛГНПР – Stryzhak, O.S. (Ed.). (1981) Etymological dictionary of chronicle geographical names of Southern Rus. Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).

Ірклієвський – Irkliievskiy, V. (1987). Etymological dictionary of Ukrainian surnames – surname studies. Miunkhen (in Ukr.).

ССУМ – Hrynchyshyn, D.H., Humetska, L.L., Kernytskyi, I.M. (Eds.). (1977–1978). Dictionary of the Old Ukrainian language of the XIV–XVI centuries. Vol. 1–2. Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).

СУМ XVI–XVII – Hrynchyshyn, D., Yedlinska, U., Zakrevska, Ya. and others (Eds.). (1994–2017). Dictionary of the Ukrainian language of the 16th – first half of the 17th centuries: In 28 issues. Vol. 1–17. Lviv (in Ukr.).

ЭССЯ – Trubacheva, O.N., Zhuravleva, A.F., Warbot, Zh.Zh. (Eds.). (1974–2021). Etymological Dictionary of Slavic Languages: Proto-Slavic Lexical Fund. Issue 1–42. Moscow: Nauka (in Rus.).

Стаття надійшла до редакції
25.07.2025

Прийнято до друку 01.09.2025

Статтю опубліковано 29.12.25

Received 25.07.2025

Accepted for publication

01.09.2025

Published on 29.12.25

Svyatoslav Verbych

NAMES OF RESIDENTS IN UKRAINIAN LANGUAGE: CREATION AND FUNCTIONING

The article analyzes the word formation and functioning of the names of residents (katoikononyms) in the Ukrainian language. This class of lexemes is archaic, as illustrated by examples from various historical sources. The katoikonymic system of the Ukrainian language was formed on the basis of toponyms using the suffixes **-any** / **-yan-y**, **-ts-i** (plural), **-an-yn** / **-yan-yn**, **-an-k-a** / **-yan-k-a**; **-ets**, **-k-a** (singular) – for the names of residents of the masculine and feminine genders. It is substantiated that there is no reason to single out the suffix **-chan-in** as a variant of **-an-in**. The so-called forms on **-chan-y** (**-chan-in**, **-chan-k-a**) are the result of the rearrangement of the base with the final **-k-**, **-ts-**, **-ch-**, **-sk-**, **-tsk-** in combination with the suffix **-an-y** (**-an-in**, **-an-k-a**). The idea of the irregularity of the forms of katoikononyms such as *poltavchany* and *sumchany* is argued, since the oikonym bases *Poltava* and *Sumy* that form them do not contain the final consonants **-k-**, **-ts-**, **-ch-**, the suffixes **-sk-**, **-tsk-**. The features of the compatibility of the suffixes **-аны** and **-цы** (in the plural) with various oikonymic (toponymic) bases are analyzed. The author confirmed the opinion of L.O. Rodnina: the main suffix for the formation of names of persons by place of residence in the modern Ukrainian language is the suffix **-ets** (masculine) (**-k-a** (feminine), **-ts-i** (plural)); the ancient suffix **-an-yn** / **-yan-yn** (masculine), **-an-k-a** / **-yan-k-a** (feminine), **-an-y** / **-yan-y** (plural) takes second place. The functional and stylistic features of katoikononyms are characterized. It is established that noun forms or, less often, adjective-noun or descriptive constructions prevail. In official-business style texts, descriptive constructions with the supporting word *citizen* / *citizen* / *citizens* are often used, while in texts of other styles (scientific, journalistic, colloquial) single-word noun forms prevail. The largest number of deviations from the derivational norm in the group of katoikononyms was found precisely among the noun forms common in various mass media. The word-forming principles of katoikononyms are violated due to the undeveloped rules for creating names of residents from various oikonymic (toponymic) bases and the lack of a special normative dictionary of katoikononyms of the Ukrainian language.

Key words: historical sources (monuments), katoikononyms, katoikonymic word formation, normative / non-normative katoikononyms, oikononyms (toponyms).